

VÝVOJ OSOBNOSTI A IDENTITY

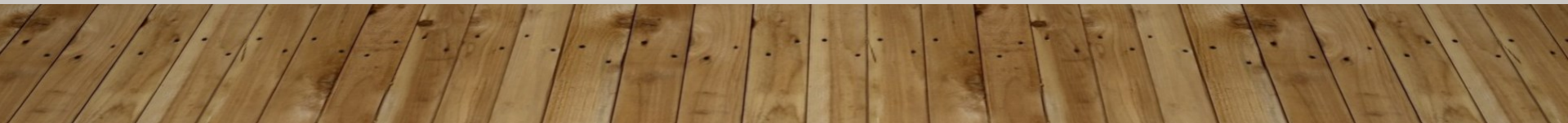
---

dědičnost

VÝVOJ
OSOBNOSTI

Stochastické
mechanismy

Transakční
mechanismy

UTVÁŘENÍ OSOBNOSTI

Temperament je do značné míry vrožený a ovlivňuje **další osobnostní rysy**. Konkrétní „podoba“ osobnosti je však dána i **interakcí s prostředím** (konkrétní situace a sociální kontext). Trajektorii vývoje osobnosti nelze tedy spolehlivě predikovat.

Některé rysy mají vyšší stabilitu v čase – např. Stanfordský marshmallow experiment (W. Mischel, 1970) či rysy osobnosti dle modelu Big Five.

STABILITA OSOBNOSTI

Narůstá od cca 3 let věku do 50 let (podle některých autorů /Ardelt, 2000/ je v tomto období osobnost nejstabilnější.

Počátek stability je podle jiných autorů kolem 35. roku věku (dosažení psychosociální zralosti).

OBDOBÍ ZMĚN

Adolescence + raná dospělost – **PŘÍVĚTIVOST A EXTRAVERZE**

Po 40. roce – **nárůst PŘÍVĚTIVOSTI A SVĚDOMITOSTI, pokles OTEVŘENOST VŮČI NOVÉMU**

Životní spokojenost s přibývajícím věkem méně souvisí s rysy Os. (hlavně extravertů a emoční stabilitou) a více ji ovlivňují životní zkušenosti

Stáří – velký vliv životních událostí (problémů – vliv na sebepojetí). Nedochozí k výrazným změnám, hlavně v **PŘÍVĚTIVOSTI a SVĚDOMITOSTI**. Snižuje se extraverte a emoční stabilita.

VÝVOJ OSOBNOSTI NORMALITA VS. PATOLOGIE

PORUCHY OSOBNOSTI

Kořeny již v dětství – disharmonický vývoj osobnosti (některé rysy jsou vyvinuty málo, jiné přespříliš). Přetrvávají i během dospělosti. Chování se odchyluje od „normy“.

DEPRAVACE OSOBNOSTI

Negativní změny v průběhu života – především v oblasti morálky, sebekontroly, spolehlivosti, zodpovědnosti + rysy asociálnosti a emoční oploštělosti.

Důsledek organického poškození (stáří, úraz), abúzu psychoaktivních látek.

SEBEPOJETÍ

= představa o sobě samém

(za koho se považuji)

= subjektivní obraz osobnosti

Ovlivňuje jednání a směřování a má přesah do budoucnosti

Vychází ze zkušenosti se sebou samým

Závisí na stupni kognitivního a emočního vývoje

SEBEPOJETÍ

PŘEDŠKOLNÍ VĚK

V období 2 let dítě uvádí své základní charakteristiky (dítě, chlapeček/holčička)

V předškolním věku se k tomu přidává vědomí vlastních fyzických rysů, preferencí a vlastnictví

Vázáno na konkrétní situaci, na určité vlastnosti a kompetence (umím jezdit na tříkolce...), nechápou stálost osobnostních rysů

Důraz na vývoj (co už umí, co dřív ne) a úspěšné vykonání určité aktivity

Typická je nekritičnost a důraz na sebe sama - vychloubání

SEBEPOJETÍ

PŘEDŠKOLNÍ
VĚK

Závislé na hodnocení druhých lidí
(hlavně – identifikace s rodiči)

Jak je rodiče akceptují

Jaké mají na něj nároky

Jak jsou s ním spokojené

Jaký mají na dítě názor

Závislé i na hodnocení vrstevníků

SEBEPOJETÍ

MLADŠÍ ŠKOLNÍ VĚK

Objektivní charakteristiky + psychologické charakteristiky a schopnosti.

Do cca 10 let dítě není schopno introspekce a spontánní sebereflexe

Od 7 let

- Je schopno vnímat stabilitu osobnosti v čase (tzn. nevnímá jen to, co je navenek)
- začíná být schopné uvažovat o tom, co si o něm myslí druzí, a to na základě
  - Emočního přijetí
  - Rozumového hodnocení

Mezi 8 a 12. rokem života je sebehodnocení poměrně stabilní.

VLIV názorů a postojů významných druhých

Týká se jak minulých, tak i aktuálních výkonů i očekávání do budoucna

SEBEPOJETÍ VS. VÝKON

Dle Eriksona **fáze píle a snaživosti**

Srovnávání s vrstevníky či hodnocení podle kritérií dospělých

Názor skupiny je pro hodnocení dítěte důležitější než názor jednotlivce

Kritičtější sebehodnocení podle výsledku (x předškolní věk, kdy dítěti stačilo, že nějaký úkol splnilo)

Zlepšuje se schopnost diferencovat mezi úsilím a reálným výkonem (schopnostmi)

Rozvoj schopnosti odhadnout své schopnosti a rozlišovat je v jednotlivých oblastech

Významnou referenční skupinou je školní třída

HODNOCENÍ VS. SEBEHODNOCENÍ

Hodnocení rodičů, učitelů a vrstevníků se mění v sebehodnocení v nezměněné podobě (u mladšího školního věku) – v důsledku nedostatečné kritičnosti

Hodnocení rodiny – méně objektivní, méně kritické, emoční (citová vazba k dítěti). Rodiče jako vzor i jako zrcadlo.

Školní hodnocení- objektivnější, kritické, poskytuje často adekvátnější zpětnou vazbu. Negativní hodnocení je pro dítě velkou zátěží

Pozitivní hodnocení dospělými uspokojuje potřebu citové jistoty (emoční akceptace), sebedůvěru, ověřuje schopnosti a možnosti

Ocenění autoritou má často větší význam než výsledek samotný

ADOLESCENCE

Rozvoj a dotvoření identity

- Hledání odpovědi na otázku „kdo jsem?“
- Experimentování
- Co jsou důležité aspekty vlastní identity?
- Usilování o nové sebevymezení, hledání jeho smyslu
- Záleží na dosaženém kognitivním stupni, emoční zralosti a na socializačním působení

VYMEZOVÁNÍ IDENTITY

Úsilí o lepší sebepoznání (zaměření více na vlastní osobu než na okolní svět/mladší školní věk)

Mění se představa o sobě, vzhled, mění se způsob uvažování, vnímání, pocity...

Mnohonásobná postupná proměna a nejistota

(vyžaduje *kognitivní i emoční zpracování/sebeakceptaci*)

PŘESAHA DO BUDOUCNA

Dosažení dovednosti abstraktně myslet

Překročení přítomnosti a uvažování o různých možnostech v budoucnu - „hypotetické sebevymezení“ (Adolescent si dokáže představit atraktivnější varianty než je současná a k nim se vztahovat)

Snaha o změnu osobnosti, nové hodnocení reality

Vytvoření „ideálního já“ + zvýšená kritičnost vůči současnému stavu

INTROSPEKCE

Rozvíjí se v období dospívání

Umožňuje orientaci ve vlastní psychice (prožitky, myšlenky, emoce...)

Obraz vlastní psychiky se může jevit v tomto období jako chaotický. Zvýšená kritičnost spojená s emoční labilitou komplikuje sebepoznání (týká se i vztahu k vlastnímu zevnějšku)

Velký vliv aktuálního ladění

Hledání řádu v introspekci – prostřednictvím sdílení pocitů s vrstevníky, zkušeností s příběhy

Výsledky sebepoznání nemusí být akceptovány!

HLEDÁNÍ IDENTITY

1. fáze: odmítnutí stávajících identifikačních vzorů

2. fáze: hledání atraktivnějších vzorů

Informace od druhých + srovnávání s druhými

Prostřednictvím vymezování se vůči něčemu/někomu

KOMPLEXNOST SEBEPOJETÍ

Uvažování o jednotlivých aspektech osobnosti a jejich souvislosti (sebepojetí je složeno z vícero kategorií, které jsou více či méně provázané)

Reflexe případných rozporů v sebehodnocení a snaha o jejich sjednocení (přesvědčení o vlastní komplikovanosti).

Adolescenti už chápou, že mohou být různými lidmi posuzováni různě, a že se to může odlišovat od jejich představy + že se mohou v různých situacích projevovat různé vlastnosti

Sebepojetí je konzistentnější a diferencovanější

Je také orientované na budoucnost

X

Mladší školní věk (silná vázanost na situaci + nepředpokládají žádné souvislosti mezi jednotlivými aspekty, proto jim nepřipadá zvláštní, pokud se zde vyskytnou protiklady)

SEBEÚCTA

Hodnotící aspekt sebepojetí

- *Počátek adolescence* – její pokles
- *Pozdější období* – nárůst (rozvoj kompetencí, potvrzení vlastních kvalit)

Aktuální
pocity

Bazální
sebeúcta

VZTAHY S LIDMI

Adolescent se vymezuje pozitivně (identifikace) či negativně (deidentifikace, odmítání stejnosti či sounáležitosti)

Skupinová identita může být významnou oporou nejasné a proměnlivé individuální identity

Silná identifikace se skupinou → větší konformita

Postupem času je žádoucí postupná separace od skupiny (v zájmu rozvoje individuální identity)

VÝKON

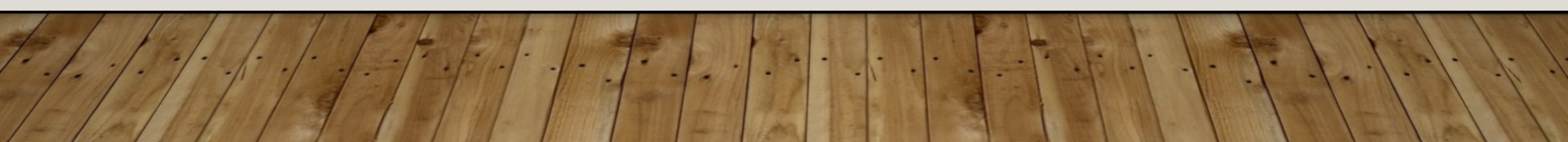

Součástí sebepojetí

Potvrzení kompetencí → sebeúcta

Otázka volby profese

V tomto období většinou není konkrétní představa

- Neuvědomují si význam profese ve svém životě
  - Otevřené možnosti seberealizace
  - Optimistická anticipace budoucnosti (chybí zde korekce zkušeností)
-

PROCES ROZVOJE INDIVIDUÁLNÍ IDENTITY

Prostředek vlastního vymezení a odlišení od druhých

Zkoumání a hodnocení alternativ + případné korekce

Názory a potřeby se mohou v průběhu času měnit (projeví se to v pojetí vlastní identity)

Je nutné novou identitu propojit s dřívějším sebepojetím

Stabilita identity souvisí s vázaností na osobnostní rysy

(emoční stabilita, extraverte, konformita, svědomitost...)

PROCES ROZVOJE INDIVIDUÁLNÍ IDENTITY

(JOSSELSON)

I. FÁZE DIFERENCIACE

Uvědomění si vlastní odlišnosti (fyzické i psychické)

Zaměřenost na sebe a srovnávání s druhými

Změna vztahu k dospělým – už se neztotožňuje s rodiči ani jinými významnými autoritami, chce se odlišit

PROCES ROZVOJE INDIVIDUÁLNÍ IDENTITY

(JOSSELSON)

2. FÁZE – EXPERIMENTACE

Přelom rané a pozdní adolescence

Experimentace s vlastní emancipací (odmítají rady druhých, odmítají se podřídít, aby nesklouzli zpátky do role dítěte. Mají potřebu se neustále vymezovat vůči všemu)

Větší vázanost na vrstevnickou skupinu

Nekritičnost vůči vlastní osobě („zvládnou všechno“)

PROCES ROZVOJE INDIVIDUÁLNÍ IDENTITY

(JOSSELSON)

3. POSTUPNÁ STABILIZACE

Pozdní adolescence

Stabilizace vztahů s rodiči

Dosažení určitého stupně samostatnosti a zralosti

Může se stále vyskytovat kolísání mezi přijímáním a odmítáním vazby na rodinu

PROCES ROZVOJE INDIVIDUÁLNÍ IDENTITY

(JOSSELSON)

4. FÁZE PSYCHICKÉHO OSAMOSTATNĚNÍ

Konec adolescence/mladá dospělost

Separace ze závislosti na rodině

Dosažení samostatnosti a vytvoření určité
podoby vlastní identity

Vazba na minulost i budoucí směřování jedince